

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΖΙΤΖΙΚΑΚΗΣ
ΕΛΕΝΗ ΤΣΑΜΙΛΗ
ΚΙΚΗ ΚΟΝΤΟΜΗΝΑ
ΒΑΣΙΛΗΣ ΓΕΩΡΓΕΛΗΣ

ὥ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς καὶ κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως, πόλιν δὲ τὸ τῶν τοιούτων πλῆθος ἰκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς, ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν

ΑΡΧΑΙΑ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΑ (ΕΝΟΤΗΤΕΣ 15n & 16n)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Ποια ζητήματα διατείνεται ο Αριστοτέλης ότι ανακύπτουν στην επισκόπηση «περί πολιτείας» και για ποιους λόγους; Ποια μέθοδο εφαρμόζει προκειμένου να διερευνήσει τη συγκεκριμένη έννοια;
2. «πολίτης δ' ἀπλῶς ... εἶναι ταύτης τῆς πόλεως»: Με ποια κριτήρια ορίζεται, κατά τον Αριστοτέλη, ο πολίτης; Να εξηγήσετε γιατί είναι τόσο ουσιαστικά λαμβάνοντας υπόψη τις ιστορικές συνθήκες στην αρχαία Αθήνα.
3. Για ποιον κυρίως λόγο ο Αριστοτέλης -αλλά και κάθε αρχαίος Έλληνας στοχαστής- επιδίωκε να προσδιορίσει τη φύση και τον χαρακτήρα των ηθικών αρετών;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

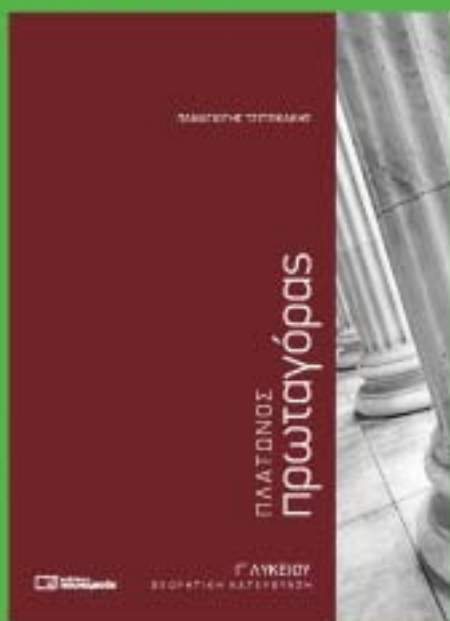
1. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι για να καταστεί δυνατή η επισκόπηση «περί πολιτείας», είναι απαραίτητο να αποσαφηνιστεί πρώτα το περιεχόμενο της έννοιας «πόλις». Οι λόγοι, που κατά την άποψή του επιβάλλουν κάτι τέτοιο, είναι οι ακόλουθοι:
  - α. η διατύπωση κατά καιρούς διστάμενων απόψεων σχετικά με το περιεχόμενο της έννοιας «πόλις», δηλαδή σχετικά με τα πρόσωπα που εκείνη αντιπροσωπεύει (το σύνολο των πολιτών ή την εκάστοτε κυβέρνηση), όταν μέσω των συντεταγμένων οργάνων της λαμβάνει συγκεκριμένες πολιτικές αποφάσεις. Με άλλα λόγια, παραμένει ασαφές ποια είναι η οντότητα εκείνη που αποκαλείται πολιτεία και η οποία ευθύνεται για την τέλεση κάθε πολιτικής πράξης και ακόμη, αν μπορεί να θεωρηθεί ως οντότητα με συνέχεια μέσα στο χρόνο, ανεξάρτητα από τα πρόσωπα που κάθε φορά την αντιπροσωπεύουν
  - β. το γεγονός ότι η δραστηριότητα τόσο των πολιτικών όσο και των νομοθετών αφορά στο σύνολό της την «πόλιν», καθιστώντας έτσι αναγκαία τη διερεύνηση της ουσίας της προκειμένου να κατανοηθούν πλήρως ο ρόλος και η δραστηριότητα εκείνων
  - γ. το γεγονός ότι το πολίτευμα είναι ένα σύστημα οργάνωσης που διέπει τις σχέσεις όσων διαβιούν σε μια «πόλιν» και που, κατά συνέπεια, για να καθοριστεί η ουσία του, θα πρέπει πρώτα να αποσαφηνιστεί η ουσία και το περιεχόμενο εκείνης.
 Στη συνέχεια, ο Αριστοτέλης διατυπώνει την άποψη ότι, για να καταστεί δυνατός ο ορισμός της έννοιας «πόλις», θα πρέπει πρώτα να καθοριστεί το περιεχόμενο της έννοιας «πολίτης». Σύμφωνα με τον φιλόσοφο, αυτό είναι απαραίτητο να γίνει για δύο λόγους:
  - α. η «πόλις» ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, αποτελεί δηλαδή ένα σύνολο που απαρτίζεται από επιμέρους στοιχεία, από τα οποία το μικρότερο είναι ο «πολίτης». Κατά συνέπεια, για να γνωρίζει κανείς τι είναι το σύνολο, θα πρέπει πρώτα να γνωρίζει τι είναι τα μέρη από τα οποία αποτελείται
  - β. δεν υπάρχει μια κοινά παραδεκτή άποψη για το τι είναι «πολίτης», καθώς σε κάθε πολίτευμα ισχύουν διαφορετικά κριτήρια για να αποδοθεί σε ένα άτομο η συγκεκριμένη ιδιότητα.
 Διαπιστώνουμε επομένως ότι ο Αριστοτέλης εφαρμόζει την αναλυτική μέθοδο προκειμένου να ορίσει την έννοια «πολιτεία»: σύμφωνα με αυτή, για να διερευνηθεί το περιεχόμενο μιας σύνθετης έννοιας ή οντότητας, θα πρέπει πρώτα να διερευνηθεί το περιεχόμενο των επιμέρους στοιχείων από τα οποία αυτή αποτελείται. Στην προκειμένη περίπτωση, για να οριστεί η έννοια «πολιτεία», θα πρέπει πρώτα να οριστεί η έννοια «πόλις» (αφού το πολίτευμα εφαρμόζεται σε μια «πόλιν»), και για να οριστεί η έννοια «πόλις», θα πρέπει πρώτα να οριστεί η έννοια «πολίτης» (αφού η «πόλις» απαρτίζεται από «πολίτες»).
2. Τα κριτήρια τα οποία ο Αριστοτέλης θεωρεί επαρκή για να ορίσει την έννοια του πολίτη είναι τα εξής:
  - α. η ενεργός συμμετοχή στις δικαστικές λειτουργίες της «πόλεως», η ανάληψη δηλαδή δικαστικών αξιωματικών
  - β. η ενεργός συμμετοχή στις νομοθετικές και εκτελεστικές λειτουργίες της πόλεως, δηλαδή στα θεσμοθετημένα όργανα διαβούλευσης και λήψης αποφάσεων.
 Η συμμετοχή στη δικαστική εξουσία θεωρούνταν στην αρχαιότητα κεφαλαιώδους σημασίας για τον ορισμό του πολίτη, σε βαθμό που ο Πλάτων να υποστηρίζει ότι ο αποκλεισμός από αυτήν ισοδυναμούσε με στέρηση της πολιτικής ιδιότητας. Αυτό ίσχυε κυρίως στη δημοκρατική Αθήνα, όπου τα λαϊκά δικαστήρια (με πρώτο και κύριο την Ηλιαία) είχαν αποκτήσει σημαντικότερες αρμοδιότητες θέτοντας συχνά σε αχρηστία άλλα παραδοσιακότερα σώματα, όπως τον Άρειο Πάγο.
 Εξίσου καθοριστικό για τον ορισμό του πολίτη θεωρούνταν και το δικαίωμα συμμετοχής στη βουλευτική και εκτελεστική εξουσία, δηλαδή στα συλλογικά όργανα που επεξεργάζονταν τη νομοθεσία και εξέδιδαν αποφάσεις για την εσωτερική και εξωτερική πολιτική. Για τον αρχαίο Έλληνα, πολίτης δεν ήταν το άτομο εκείνο που απλώς υφίστατο τις αποφάσεις της εξουσίας, αλλά αυτό που συνδιαμόρφωνε την πολιτική της κοινότητας στην οποία ανήκε και μπορούσε να μεταπηδά από τον ρόλο του αρχόμενου σε εκείνο του άρχοντος.
3. Βλ. εισαγωγή σχολικού βιβλίου σελ. 178: «Η απάντηση του Αριστοτέλη ... της πολιτικής φιλοσοφίας».

κυκλοφορεί...

ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Π. ΤΖΙΤΖΙΚΑΚΗΣ

εκδόσεις
Πουκαμισάς

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ (Πλάτωνος Γοργίας 488Α)

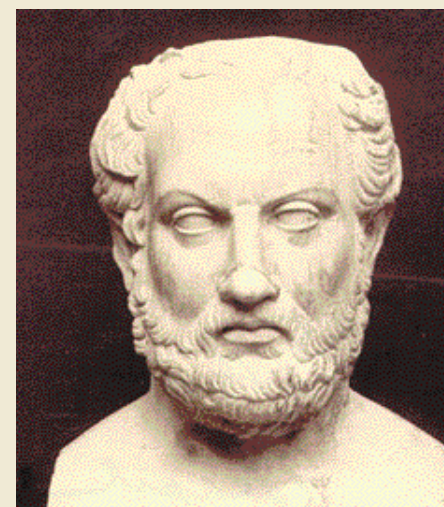
Πάντων δὲ καλλίστη ἐστὶν ἡ σκέψις, ὦ Καλλίκλεις, περὶ τούτων ὧν σὺ δὴ μοι ἐπετίμησας, ποῖόν τινα χρὴ εἶναι τὸν ἄνδρα καὶ τί ἐπιτηδεύειν καὶ μέχρι τοῦ, καὶ πρεσβύτερον καὶ νεώτερον ὄντα· ἐγὼ γὰρ εἶ τι μὴ ὀρθῶς πράττω κατὰ τὸν βίον τὸν ἐμαυτοῦ, εὖ ἴσθι τοῦτο ὅτι οὐχ ἑκὼν ἐξαμαρτάνω ἀλλ' ἀμαθία τῆ ἐμῆ· σὺ οὖν ὡσπερ ἤρξω νουθετεῖν με, μὴ ἀποστής, ἀλλ' ἰκανῶς μοι ἐνδειξάι τι ἐστὶν τοῦτο ὃ ἐπιτηδευτέον μοι, καὶ τίνα τρόπον κτησαίμην ἂν αὐτό, καὶ ἐάν με λάβῃς νῦν μὲν σοὶ ὁμολογήσαντα, ἐν δὲ τῷ ὑστέρῳ χρόνῳ μὴ ταυτὰ πράττοντα ἄπερ ὡμολόγησα, πάνυ με ἡγοῦ βλάκα εἶναι καὶ μηκέτι ποτέ με νουθετήσης ὕστερον, ὡς μηδενὸς ἄξιον ὄντα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Να μεταφράσετε το παραπάνω κείμενο.
2. Να γράψετε τον ζητούμενο τύπο για καθεμιά από τις λέξεις που σας δίνονται:
πάντων: την ίδια πτώση στο θηλυκό γένος
Καλλίκλεις: την αιτιατική του ενικού
ἐπετίμησας: το β' ενικό προστακτικής ενεργητικού ενεστώτα και αορίστου
ἐμαυτοῦ: τον ίδιο τύπο στο δεύτερο πρόσωπο
ἀποστής: το γ' πληθυντικό οριστικής και προστακτικής στον ίδιο χρόνο και φωνή
κτησαίμην: το γ' ενικό υποτακτικής και ευκτικής ενεστώτα
ἄπερ: τη γενική ενικού και πληθυντικού στο θηλυκό γένος
ἡγοῦ: το απαρέμφατο παρακειμένου
ἄξιον: τους τρεις βαθμούς του επιρρήματος
νουθετεῖν: το β' πληθυντικό προστακτικής ενεργητικού ενεστώτα
3. α. ἐπιτηδεύειν, ἐκὼν, ὁμολογήσαντα, βλάκα, μηδενός: Να εντοπίσετε το συντακτικό ρόλο των τύπων.
 β. «ὡς ... ὄντα»: Να αναγνωρίσετε το εἶδος της μετοχής και να την αναλύσετε στην αντίστοιχη δευτερεύουσα πρόταση.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Η πιο καλή από όλες τις παρατηρήσεις Καλλικλή είναι η παρατήρηση γι' αυτά που εσύ με κατέκρινες, ποιος δηλαδή πρέπει να είναι ο άνθρωπος και με τι να ασχολείται και μέχρι ποιου σημείου, και όταν είναι ηλικιωμένος και όταν είναι νέος. Γιατί αν εγώ στη ζωή μου δεν κάνω κάτι σωστά, να ξέρεις καλά αυτό, ότι δηλαδή δεν διαπράττω το σφάλμα με τη θέλησή μου αλλά από άγνοια. Εσύ λοιπόν, όπως άρχισες να με συμβουλεύεις, μη σταματήσεις, αλλά υπόδειξέ μου με σαφήνεια τι είναι αυτό που πρέπει να επιδιώκω και με ποιο τρόπο θα το αποκτούσα αυτό, και αν τώρα διαπιστώσεις πως συμφωνώ μαζί σου και στη συνέχεια να μην κάνω αυτά που συμφώνησα, να με θεωρείς ηλίθιο και να μην με συμβουλεύσεις ποτέ πια ύστερα, γιατί τάχα δεν είμαι άξιος για τίποτε.
2. **πάντων:** πασῶν
Καλλίκλεις: Καλλικλή
ἐπετίμησας: ἐπιτίμα - ἐπιτίμησον
ἐμαυτοῦ: σεαυτοῦ
ἀποστής: ἀπέστησαν - ἀποστάντων & ἀποστήτῳσαν
κτησαίμην: κτᾶται - κτῶτο
ἄπερ: ἤσπερ - ὤνπερ
ἡγοῦ: ἡγήσθαι
ἄξιον: ἀξίως - ἀξιώτερον - ἀξιώτατα
νουθετεῖν: νουθετεῖτε
3. α. **ἐπιτηδεύειν:** τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο εννοούμενο απρόσωπο ρ. χρῆ
ἐκὼν: επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου, αναφέρεται στο εννοούμενο υποκείμενο «ἐγώ» του ρ. ἐξαμαρτάνω
ὁμολογήσαντα: κατηγορηματική μετοχή, συνημμένη στο αντικείμενο «με» του ρ. λάβῃς
βλάκα: κατηγορούμενο στο «με» μέσω του συνδετικού «εἶναι»
μηδενός: γενική της αξίας από το «ἄξιον».
 β. **ὡς ὄντα:** Επιρρηματική αιτιολογική μετοχή υποκειμενικής αιτιολογίας, συνημμένη στο αντικείμενο «με» του ρ. νουθετήσης, λειτουργεί συντακτικά ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας. Αναλύεται σε δ / α αιτιολογική πρόταση: ὡς μηδενὸς ἄξιος εἰμί.

ΓΟΡΓΙΑΣ
(485-380 π.Χ)

Ένας από τους σημαντικότερους σοφιστές φιλοσόφους και ρήτορες της κλασικής ελληνικής αρχαιότητας καταγόμενος από τους Λεοντίνους της Σικελίας. Μεσοῦντος του Πελοποννησιακού Πολέμου ταξίδεψε στην Αθήνα σαν αρχιπρεσβευτής για να ζητήσει τη συμμαχία της πόλης εναντίον των Συρακουσών. Τότε ακριβώς κατέπληξε τους πάντες με το χαρισματικό λόγο του, τα γοργία λεκτικά σχήματα, όπως τα ονόμασε αργότερα ο τραγικός ποιητής Αγάθων, ένας από τους πολλούς διάσημους μαθητές του. Ανάμεσά τους ήταν ο Θουκυδίδης (φωτογραφία), ο Αλκιβιάδης, ο Κριτίας, ο Ισοκράτης, ο Αντισθένης. Ο ίδιος δε ήταν μαθητής του Εμπεδοκλή. Στον Γοργία αποδίδεται επιτάφιος λόγος για νεκρούς Αθηναίους του Πελοποννησιακού Πολέμου, απόσπασμα του οποίου είναι η περίφημη φράση «τα κατά των βαρβάρων τρόπαια ὕμνους απαπέει, τα κατά των Ελλήνων θρήνους», που αποκαλύπτει πόσο βαθιά συναίσθηση είχε της εμφύλιας συμφοράς που συντελούνταν γύρω του. Εξάλλου και ο Ολυμπιακός λόγος του στην Ολυμπία το 408 π.Χ είχε θέμα ακριβώς τον τερματισμό του εμφυλίου και την ανάγκη συνένωσης των Πανελλήνων. Οι ρητορικές του επιδείξεις στη σφαίρα της φιλοσοφίας συμπεκνώνονταν στην αντίληψη ότι «το ὄν δεν υπάρχει αλλά και αν υποθεθεί ότι υπάρχει, δεν είναι δυνατόν να γνωσθεί. Αλλά και αν υποθέσουμε ότι τελικά μπορεί να γνωσθεί, δεν μπορεί να μεταδοθεί, διότι η μετάδοση από άλλον άνθρωπο γίνεται με το λόγο, δηλαδή με λεκτικά πράγματα και όχι με το ίδιο το πράγμα». Συμπερασματικά, για τον Γοργία δεν υπάρχει αντικειμενική αλήθεια. Όλα αυτά περιέχονται στο έργο του «Περὶ του μη ὄντος ἢ περὶ φύσεως», περίληψη του οποίου μας έχει αφήσει ο Σέξτος ο Εμπειρικός.

ειδικά
μαθήματα

Για τους μαθητές εκείνους που προσαρμόζονται σε σπουδές οι οποίες απαιτούν την εξέταση ειδικών μαθημάτων, στο Φροντιστήριο Πουκαμισιάς λειτουργούν τμήματα **Σχεδίου** και **Ξένων Γλωσσών**, ενώ εξασφαλίζεται και πρόγραμμα **γυμναστικής αγωγής**.

Το πρόγραμμα όλων των ειδικών μαθημάτων καταρτίζεται κατά τέτοιον τρόπο και μέθοδο, ώστε να παραμένει απρόσκοπτη η διδασκαλία των υπολοίπων μαθημάτων.